

noll27

AKTUELLT MAGASIN OM BIBLIOTEKSFRÅGOR
FRÅN KULTUR I VÄST

Lusten till läsning

POLEN

Bibliotek i Polen söker egen väg
i en ny värld

14

VAD ÄR EN BRA BOK?

Om kvalitet, smak och
läsupplevelse

11

noll27.se

Läslust med förhinder

Läsfrämjandet upplever en högkonjunktur av sällan skadat slag just nu. Som en följd av en längre tids försämrade resultat i storskaliga internationella mätningar av läsförmåga, PISA, PIRLS, har en mängd läsfrämjande initiativ tagits från staten. Vi har bland annat fått en stor litteraturutredning, en ny bibliotekslag, ett nationellt läskyft och en nationell läsdelegation. Även civilsamhället och marknaden går in som läsfrämjande aktörer i stigande utsträckning, Läsrörelsen, En läsande klass med mera. Bakom alla dessa satsningar ligger naturligtvis en – berättigad – oro för att barn och unga inte får tillgång till den språkliga kompetens som behövs för att kunna delta aktivt och fullt ut i ett demokratiskt samhälle. Oron gäller också negativa konsekvenser för alltifrån individens hälsa till social hållbarhet och landets ekonomiska konkurrenskraft. Även om läslust är en flitigt förekommande glosa i dessa sammanhang resoneras det påfallande lite om vad läslusten egentligen kännetecknas av, och hur den ska kunna uppnås.

Samtidigt som alla utan undantag är överens om att ett ökat och förbättrat läsande är en fråga av högsta prioritet, blir den pågående läspaniken också en spelplats för olika, och ibland motstridiga, intressen, värderingar och ideologier. Ett kort exempel. I Göteborg har man sjösatt det synnerligen ambitiösa projektet ”Staden där vi läser för våra barn”. I ett av underlagen för satsningen ser man tydligt hur helt olika diskurser både sammanflätas och kolliderar. Utifrån de övergripande idealen demokrati och social hållbarhet talas det om vikten av nöjesläsning, högläsning och språkutveckling. Intressant nog görs detta med ett språk som har klara kopplingar till konsultprosa och New Public Management, NPM: social investeringspolicy, processägarskap, måluppfyllelse, synergieffekter ... Man framhäver som sagt nöjesläsningens, lustläsningens, centrala betydelse för språkutvecklingen och för en mängd andra saker som förståelse för andra kulturer och ökat samhällsengagemang, men säger ingenting om vad som kännetecknar lustläsning och hur den kan stimuleras.

Förhoppningsvis kommer många av de nya läsfrämjande insatserna att bära frukt. Men jag ser en risk i att många av dem tycks inbäddade i just NPM och idén att precis allting ska kunna mätas och utvärderas. Hur mäter och värderar man passionerad läsning?

Jag är övertygad om att lustläsning är en helt nödvändig förutsättning för andra, högt värderade, sätt att läsa: kritiskt, analytiskt, reflekterande. Visst kan träning i enskilda lässtrategier vara befogad ibland men det är knappast vägen till

just lustläsning. För en tid sedan läste jag en spännande och skrämmande bok av en amerikansk högstadielärare som heter Kelly Gallagher. Boken heter *Readicide* och undertiteln är ”How Schools are Killing Reading and What You Can Do About it”. Gallaghers dom över läsundervisningen i de amerikanska skolorna är mycket hård – och tyvärr finns det många likheter med utvecklingen i Sverige. Gallagher menar att man har glömt något fullständigt grundläggande: Läsningsen måste vara lustfylld. Men istället för att fostra livslånga läsare skapar man elever som skall bli bra på att klara en uppsjö av prov och tester som prioriterar ytförståelse. Läsningsen fragmenteras även på lektioner och i läromedel – som hela tiden avbryter läsandet med nya kontrollfrågor.

Vad händer om vi vänder blicken mot de många passionerade läsare som faktiskt finns? Det finns en mängd både nya och gamla arenor för lustfylld läsning som bara tycks öka i popularitet. Det gemensamma för dem är att läsningen flyttar ut ur den privata läskammaren och in i andra kollektiva rum. Läsningsen har blivit social. De många litteraturfestivalerna är ett exempel. Poetry slam är ett annat. Författarböcker på bibliotek, skolor eller andra offentliga platser är sedan länge en populär och växande verksamhet. Läsning dyker upp som svampar ur jorden, i privata hem, på bibliotek och skolor, på TV, radio och internet. Den litterära turismen, med vallfärder till platser som förknippas med kända författare, har blivit en självklar del av många orters och regioners varumärkesbyggande. Alla dessa läspraktiker sträcker sig från de ytterst informella och småskaliga till evenemang för en masspublik.

Vad kännetecknar dessa läspraktiker? De är sociala och kollektiva snarare än individuella. De bygger på lust och njutning snarare än plikt och hårt arbete. De tycks pendla mellan stark individuell inlevelse å ena sidan, och kollektiv distraktion å andra sidan. De är en del av, och ofta otänkbara utan, en större populärkultur och konsumtionskultur. De är mediala, och med det menar jag att de ingår i ett nytt medielandskap där boken och läsandet inte längre kan förstås som på något enkelt sätt enbart hotade av nyare medier. Dessa exempel erbjuder en rik provkarta på hur man kan umgås passionerat med litteraturen tillsammans med andra. Men förutsättningen för detta är förstås fortfarande den enskilda läsarens engagerade möte med den litterära texten.

MAGNUS PERSSON

Professor i litteraturvetenskap med didaktisk inriktning, Malmö högskola

MAGNUS PERSSON:

”Jag är övertygad om att lustläsning är en helt nödvändig förutsättning för andra, högt värderade, sätt att läsa: kritiskt, analytiskt, reflekterande. Visst kan träning i enskilda lässtrategier vara befogad ibland men det är knappast vägen till just lustläsning.”

Foto: Privat

Innehåll Nr 3 | 2017

Läslust med förhinder

Magnus Persson om lustfylld läsning

2

Litteraturhelgen i Göteborg växer

Bok- och biblioteksmässan får i år sällskap av andra stora litteraturevenemang

5

Bokbåten kastar loss

Glesbygdsservice i skärgården

8

Vad är en bra bok?

Enkät om kvalitet, smak och läsoplevelse

11

Utblick – Polen

Bibliotek i Polen söker egen väg i en ny värld

14

Sajt för nyfikna läsare

Barnens bibliotek fyller 21 år

20

Bokjuryn gör comeback

Bokjuryn blir pilotprojekt i höst

21

Kulturrådet satsar på vuxna

Om metoddag för att överbrygga läsklyftor

21

Bibliotek i egen regi

Byborna i Sundborn driver eget bibliotek

22

Datorspel sporrar läsning

Johanna Nylander på Datspelsbranschen svarar på frågor om datorspel och läsning

24

Profilen – Lusten till litteraturen betyder allt

Sveriges Radios Marie Lundström lotsar lyssnare bland nya böcker och spännande författare

26

Noll27 på webben

Fler artiklar om aktuellt tema

30

Om jag hade ett bibliotek

Författaren Johan Theorin om sitt bibliotek

31

noll27

BIBLIOTEKSMAGASIN NOLL27 GES UT AV KULTUR I VÄST SOM ÄR EN FÖRVALTNING INOM VÄSTRA GÖTALANDSREGIONEN. NOLL27 SKA FRÄMJA BIBLIOTEKSUTVECKLING GENOM ATT GE KUNSKAP, INSPIRERA, PROBLEMATISERA SAMT SKAPA DIALOG OCH DEBATT KRING BIBLIOTEK OCH AKTUELLA BIBLIOTEKSFRÅGOR. NAMNET NOLL27 HAR EN LÄNK TILL KLASSIFIKATIONSSYSTEMET DEWEY DÄR KODEN 0.27 ÄR KODEN FÖR ALLMÄNNA BIBLIOTEK, ARKIV OCH INFORMATIONSCENTRUM.

KONTAKT	NOLL27 KULTUR I VÄST 405 44 GÖTEBORG TEL: 031-333 51 00 REDAKTIONEN@NOLL27.SE
WEBBPLATS	NOLL27.SE
ANSVARIG UTGIVARE REDAKTÖRER	HELÉN ANDERSSON HELÉN ANDERSSON ELISABETH EKSTRÖM EVELINA WESTERGREN
REDAKTIONSRÅD	BIBLIOTEKSGRUPPEN, KULTUR I VÄST
ART DIRECTOR & GRAFISK FORM	KERSTIN STRÖMBERG
OMSLAG/FOTO OMSLAG/MONTAGE	PHOTOSPIN.SE KERSTIN STRÖMBERG
TRYCK	CELA GRAFISKA ISSN-NUMMER 2002-4649
ADRESSÄNDRING PRENUMERATION	NOLL27.SE PRENUMERATION@NOLL27.SE
INLÄSNING AV NOLL27	LARS.BRED@KULTURIVAST.SE

Litteraturhelgen i Göteborg blir större än någonsin

TEXT OCH BILD: EVELINA WESTERGREN

Arundthati Roy, antirasistiska strategier, Marianne Lindberg de Geer och Mattias Gardell. Bildning, hot mot journalister och livepoesi.

Den sista helgen i september får Bok- och biblioteksmässan i Göteborg sällskap av flera parallella litteraturarrangemang med ett gediget utbud. Scener & samtal och Bokmassan, heter två av de stora.

Vid ett bord inne i Litteraturhusets lokaler i Lagerhuset i Göteborg sitter Sofia Gräsberg, verksamhetsledare, och Jesper Brygger, konstnärlig ledare, båda på Göteborgs Litteraturhus. Snart kommer rummen att vara fulla av författare, förlagsfolk, litteraturintresserade och läsare när litteraturarrangemanget Scener & samtal äger rum här och på Världskulturmuseet i Göteborg. Två fullspäckade dagar med bland annat författarsamtal, uppläsningar och seminarier.

– På fredag är det ett visst fokus på fake news, hot mot författare och journalister, men hela programmet inleds ju egentligen med ett samtal med barn till överlevare efter förintelsen, säger Sofia Gräsberg.

Den världskända författaren Arundhati Roy inleder lördagens program på Världskulturmuseet, men de teman som Scener & samtal rör sig kring, handlar också bland annat om antirasistiska strategier, bildning och rättighetsfrågor. Och Sofia Gräsberg och Jesper Brygger menar att de vill lyfta litteraturens möjligheter som både stark

och skör. De hoppas också på att programmet kan väcka många informella samtal besökare emellan, och att de ska kunna ge plats åt röster som annars kanske inte hörs.

– Med litteraturen kan man prata om frågor som är djupt personliga, men också väldigt gemensamma, som rasism i samhället, eller vem som sätter agendan för samtal. Med litteraturen i centrum kan man prata om det här på ett sätt som jag tror att många vill ta del av, säger Sofia Gräsberg.

Författarpuppet blev avgörande

Det var redan efter förra årets Bok- och biblioteksmässa som flera medlemmar i Göteborgs Litteraturhus började diskutera hur man ville förhålla sig till den med anledning av högerextrema Nya Tidens medverkan. Det måste gå att göra något annat, gick samtalet. Tidigt under våren skred man till handling och började planera ett program. Men när debatten kring Nya Tider och Bokmässans hållning gick het, och också väckte diskussioner kring yttrandefrihet, hot, frihet och demokrati, kom till slut ett offentligt uppprop där ett hundratal författare och andra i litterära kretsar meddelade att de tänkte bojkotta Bokmässan och istället ville göra andra saker på andra arenor.

– I och med författarpuppet kom det också en väldigt markant och explicit önskan från en bred grupp aktörer och författare om att det fanns behov för någon handling, lägger Jesper Brygger till.

Författarpuppet gjorde att många författare, förlag, mindre aktörer, eller andra som inte ville eller kunde vara med på mässan, själva hörde av sig med innehållsförslag

Litteratursamtal Här på Lagerhuset i Göteborg, kommer delar av Scener & samtal att äga rum. Jesper Brygger och Sofia Gräsberg har jobbat länge med programmet.

till Litteraturhuset. Programmet växte. Men det blev också tydligt att intresset var så stort att ett evenemang inte skulle täcka behovet av andra platser för litteratur och samtal.

Nytt evenemang blev Bokmassan

Olav Fumarola Unsgaard är till vardags redaktör på Leopard förlag. När uppropet blev känt stod det klart att runt hälften av deras författare valt att inte delta på Bokmässan. Tillsammans med den rödgröna tidningen ETC, som är delägare i förlaget, bestämde de sig för att agera.

– Vi diskuterade hur vi skulle göra. Så jag träffade Scener & samtal och vi kom underfund med att de fått jättemånga förfrågningar, det var så stort intresse att allt inte riktigt fick plats. Och vi har så olika idéer om vad vi vill göra, så vi kommer inte att konkurrera med varandra, säger Olav Fumarola Unsgaard.

Det hela resulterade i arrangemanget Bokmassan, som han nu är projektledare för. Den går av stapeln i ett stort cirkustält med två scener på Heden i Göteborg. Under fredagen och lördagen kommer det bland annat att hållas samtal, seminarier, livepoesi och musik där. Och enligt Olav Fumarola Unsgaard går det att urskilja tre huvudsakliga teman bland programpunkterna; antirasism, hbtq-frågor och klimat och omställning, med besök av bland andra Mattias Gardell och Marianne Lindberg de Geer.

– Vi vill sänka trösklarna till böcker och litteratur,

visa att alternativ är möjligt. Vi vill också visa, och vara, en samlingsplats för en väldigt välbehövlig antirasistisk mobilisering. Rasister i olika former flyttar fram sina po-

fakta

noll27

Scener & samtal

När? 29-30 september

Var? I Göteborgs Litteraturhus lokaler i Lagerhuset, samt på Världskulturmuseet i Göteborg.

Vad? Två dagar av bland annat läsningar, boksamtal, seminarier och viss bokförsäljning. Innehåller också en helkväll som tidskriften Glänta anordnar, med tema antifascistiska strategier. Delvis inträde.

Bokmassan

När? 29-30 september

Var? I ett cirkustält på Heden i Göteborg

Vad? Litteraturfestival med huvudsakligt fokus på mindre fria förlag och författare, rymmer dock även flera stora namn. Programmet innehåller bland annat samtal och debatter, samt livemusik och livepoesi. Gratis.

Bokmassan Olav Fumarola Unsgaard är förlagsredaktör på Leopard förlag, samt projektledare för Bokmassan. FOTO: Elisabeth Ohlson Wallin

sitioner och det är viktigt att författarna, förlagen och civilsamhället gör sitt för att markera mot det, säger han.

Oro för Bokmässans framtid

Från den traditionella Bokmässan är det enbart några minuters promenad till Heden där Bokmassan äger rum. Ännu kortare avstånd är det till Världskulturmuseet där Scener & samtal delvis håller hus. Att arrangemangen flera gånger ställts i relation till Bokmässan och dess agerande är ofrånkomligt. Men enligt båda aktörerna är det inte tal om några alternativa bokmässor. Sofia Gräsberg menar snarare att det går att se dem som dem som just en scen utanför, eller ett komplement, för att kunna lyfta och lufta de viktiga samhällsfrågor som litteraturen berör. Bokmassan fyller fortfarande en funktion, och närheten möjliggör också att besökare kan vandra mellan.

Olav Fumarola Unsgaard hoppas i sin tur att Leopard förlag så småningom kan komma tillbaka till mässan, men menar också att de evenemang som nu sker ändå hade skapats förr eller senare. Han har märkt att det bland mindre aktörer bland annat funnits en oro för att bokmässan ska bli alltför likriktad.

– Det här evenemanget hade kanske kommit till stånd ändå. Från Leopards förlag fanns ett väldigt konkret behov för det. Vi vill vara en del av det litterära samtalet i Sverige, men vi känner oss inte hemma på Bokmässan nu på grund av de val de har fattat, säger han och menar att han är orolig för den traditionella Bokmässans framtid.

– Jag tror att Bokmässan aldrig varit närmre att förlora sin unika plats och legitimitet, säger han.

Mässan behöver synas i hela Göteborg

Vid bordet inne i Litteraturhusets lokaler funderar Sofia Gräsberg på frågan om huruvida Scener & samtal kommer att äga rum igen. Ytterst är det en fråga för medlemmarna och styrelsen. Men hon är positiv till fler arenor för litteratur, och ser också gärna en utveckling av den traditionella mässan.

– Det känns ju ändå som att något är förändrat. Om det blir en utveckling tycker jag att det vore jättefint om mässan kunde synas över hela Göteborg. Om det kommer häftiga internationella gäster kanske de också kan framträda på Blå Stället i Angered, eller i Frölunda kulturhus, säger hon och lyfter fram platser i Göteborgs förorter. Jesper Brygger håller med.

– Vi kan ju faktiskt säga att vi hoppas att ett sådant här initiativ också kan skapa andra perspektiv. Att också andra tar upp facklan och säger att det är möjligt att skapa andra strukturer, platser, dagordningar och rum. Det är vi rätt säkra på kommer att hända. Det spelar såklart roll om det är vi eller några andra som gör det, men det viktigaste är att det här kan vara början på något. ■

Bokbåten kastar loss

TEXT OCH BILD: HELEN ANDERSSON

Sedan 1953 har Regionbibliotek Stockholm bedrivit glesbygdservice till öbor i Stockholms skärgård. Under en vecka på våren och en vecka på hösten angör bokbåten Rödlöga 23 bryggor.

Det halvtimmeslånga stoppet vid bryggan på ön Gällnö är avklarat när jag en regnig och kall aprildag hoppar på Rödlöga för att följa med bokbåten under en dag i skärgården. Det är bokbåtens andra dag och Gällnö är veckans sjunde bryggstopp när vi kastar loss och går vidare mot ön Lådna.

– Vi brukar säga att bokbåtsveckan alltid har bra väder, och i går lämnade vi faktiskt Stockholm i strålände sol innan vädret vände och sjögång fick böckerna att trilla ur bokhyllorna, ler Annika Lissenko, bibliotekarie Regionbibliotek Stockholm och ansvarig för bokbåten.

Långlån

M/S Rödlöga är en klassisk skärgårdsbåt som till vardags hyrs ut till middagskryssningar och utflykter. Två veckor om året hyr Regionbibliotek Stockholm båten och några dagar innan avfärd bärs bokhyllor, datorer och tretusen böcker ombord. Båtens befälhavare hjälper till att förankra alla bokhyllor, bibliotekarier sätter upp böcker, installerar utrustning och förvandlar båten till ett flytande bibliotek. Böckerna tillhör bokbåten och ligger nerpackade på stadsbiblioteket i Stockholm under resten av året, men kompletteras varje år med nya titlar och beställda böcker.

– Vi har kontaktpersoner på de öar vi besöker som får information och en affisch att sprida några veckor innan vi kommer. Affischen uppmanar öns boende att förbeställa om det är något särskilt de vill ha, och vi brukar få en hel del beställningar, säger Annika Lissenko och pekar på de stora

boktravarna som ligger förberedda på golvet i båtens mittsalong där det också finns en dator för registrering av utlån, och en för registrering av återlämnade böcker. Böckerna på golvet är sorterade efter ö och med beställarens namn på en lapp instucken i boken.

– De böcker de lånar idag lämnar de tillbaka när bokbåten kommer tillbaka i höst, så det är verkligen långlån.

Själva biblioteket är placerat i båtens aktersalong där bokhyllor längs väggarna och mitt i rummet trängs med bord med boknyheter, backar fulla av böcker på golvet, bord med kaffe och kakor, ljudböcker, pocketböcker och fotoalbum med bilder om bokbåtens historia.

– Här är en spännande hylla. Skärgårdshyllan med böcker om Stockholms skärgård. Här är det många som botanisera och det är alltid en himla röra, skattar Annika Lissenko och flyttar runt några böcker. Bredvid skärgårdslitteraturen finns hyllan med deckare som alltid är många, och i några backar bredvid syns genrer som Spöken, Hästar och Trädgård.

– Och här är vår fina barnavdelning med alla bilderböcker, säger Annika Lissenko och slår sig ner i sofforna vid det stora fönstret i aktern.

– På vissa öar kan det vara fullt med barn som hänger i soffan och bara läser och läser. Så det går åt mycket barnböcker.

Samlingspunkt

Vi har lagt till vid bryggan på Lådna och plötsligt är det full aktivitet. Öbor, matroser och bibliotekarier hjälps åt att bära ombord retro-symaskinsfodral och stora plastbackar. Alla fullpackade med böcker som genast blir uppackade, registrerade och insatta i bokhyllorna.

– Har ni Camilla Läckbergs nya, frågar en man som letar bland hyllorna ett tag och nu står med en kaffekopp i handen.

– Jag söker efter en bok om odling, säger en kvinna och

Tretusen Bokbåten har cirka tretusen böcker med sig ut från början och det brukar vara ungefär lika många med tillbaka efter en vecka. På bilden i nedre högra hörnet plockar Annika Lissenko och Brittmarie Allen in några av dessa i hyllorna, medan Karin Cellton, bilden i övre högra hörnet, packar upp och sorterar.

– Att få åka båt i skärgården och få ut böcker till dem som vill läsa dem är bland det roligaste jag gjort, säger Karin Cellton som i våras var med på bokbåten för första gången.

letar på bordet bland nyheter.

– När bokbåten kommer är det bästa som finns, ler Carina Johansson med famnen full av böcker. Hon är bokansvarig på ön och det är hon som ser till att böckerna blir utbytta på det lilla biblioteket som består av ett hörn på öns samlingshus. Hon har just burit ombord några hundra böcker och nu börjat jakten på ett par hundra nya titlar. Böcker som ska räcka tills bokbåten kommer tillbaka i höst.

– Jag tar lite av varje. Lite fiske, natur, djur, barnböcker. Och romaner förstås, och deckare måste jag väl ta, suckar hon lite uppgivet och höjer menande på ett ögonbryn.

Besättning

En hektisk timme senare är alla lån gjorda och registrerade, alla böcker på plats i hyllorna och alla plastbackar och symaskinsfodral fyllda och burna tillbaka över landgången. Medan kapten Johan Åkerman tar oss vidare mot ön Svartsö, serve-

rar båtens kocka Brittmarie Allen resten av besättningen lunch som denna dag består av sötpotatispaj och sallad.

– Det finns ju inga affärer längs vägen så jag får planera noga och förbereder all mat hemma, säger Brittmarie Allen som är nybliven pensionär från ett jobb som bibliotekschef. Hon är med hela veckan, hjälper till med biblioteksarbetet och serverar fikor, lunch och några middagar.

– Men disken sköter de två matroserna.

Förutom kocka, kapten och två matroser består besättningen av tre bibliotekarier som byts av under veckan.

– Det är tydligen jättemånga som vill åka med, så vi har haft tur, säger Karin Cellton, till vardags barnbibliotekarie på Värmdö bibliotek och som är med för första gången. Hon liknar arbetet på bokbåten med hur det kändes när hon var liten och lekte bibliotek.

– Det är så här jag föreställde mig bibliotek. Läntagaren kommer med sin bok och så lånar man ut den, skrattar hon

och säger lite mer allvarligt att det helt enkelt är mer koncentrerat biblioteksarbete på bokbåten.

– Här handlar det bara om mötet med låntagaren och det är mycket boktipsande. Här finns inget inre arbete, inga möten eller frågor om wifi och skrivare.

Glesbygdsservice

Bokbåten besöker varje brygga mellan en halvtimme och upp till två timmar, beroende på antal besökare. Alla som går ombord räknas och Annika Lissenko berättar att det brukar vara ungefär 250 besökare under en vecka. På en del öar kommer knappt någon, medan det på andra kommer väldigt många och mycket beror det på om ön har skola och båten stannar lite längre.

På ön Svartsö som vi är på väg mot, finns en av skärgårdens skolor och när vi närmar oss är bryggan redan full av väntande vuxna och en liten skolklass. Rödlöga är en gammal skärgårdsbåt som lägger till med fören och det är lätt att lägga till och ta sig ombord, så knappt har landgången

kommit på plats innan båten är full av barn. De yngsta hittar snabbt till soffan och bilderböckerna i aktern, de äldre skolbarnen botaniserar bland faktaböcker och album.

– Jag glömde och beställa, men hoppas att de har Harry Potter i alla fall, säger en kille förvåntansfullt och letar bland hyllorna.

– Jag ville ha böcker om Minecraft och jag har redan hittat två, säger en annan kille och kramar lyckligt sina fynd.

På bryggan står en flakmoppe lastad med backar fulla av böcker och väntar på att bäras ombord för att byta innehåll. Själv mönstrar jag av för att ta en annan skärgårdsbåt tillbaka till fastlandet. Rödlöga har ytterligare två öar att besöka innan den återvänder till Svartsö där båtens personal övernattar på ett litet skärgårdshotell.

– Vi får ju inte plats ombord, men matroserna och kaptenen sover ombord, säger Annika Lissenko som börjar se lite trött ut.

– Det är mycket arbete, men det är alltid lika kul, försäkras hon leende och tar en av backarna och bär ombord. ■

Det kom ett vykort

TEXT: KATARINA LARSON

Mitt i sommaren fick noll27 ett vykort från Katarina Larson, projektledare för Sommarboken. En hälsning från en inspirerande verksamhet som sprider läsglädje förhoppningsvis långt in i vintermörkret.

Ute är det varmt och soligt och det både doftar och känns att sommarlovet har startat. Inne på

biblioteket i Eksjö har årets boklådor stått färdigstaplade i höga torn vid bibliotekets lånedisk i flera dagar. Med varningstejp och stop-skyltar. Inget får röras förrän i dag på årets första Sommarbokenträff.

Redan före klockan tio börjar de strömma in – Sommarboksbarne. Några kommer med fritids, andra har tagit sig till biblioteket på egen hand eller har någon vuxen med sig. Det är trollkarlen Magic Kjell från Eksjö som är dagens huvudattraktion och visst gör han succé med sina brinnande

böcker och en trollstav som producerar fler och fler trollstavar. Alla är begeistrade.

Mohammed och Ali är syskon. De har tittat på Magic Kjell och lånat böcker som de stoppat i varsin Sommarbokenpåse. I sommar ska de flyga drake och cykla till campingen för att bada. Mohammed ska läsa Greg-böckerna på engelska medan lillebror Ali föredrar Erik-böckerna på svenska.

Varma Sommarbokenhälsningar Katarina ■

Vad är en bra bok?

TEXT: HELÉN ANDERSSON

Noll27 ställde fyra frågor om kvalitet, smak och läsoplevelse till fyra personer som vi vet läser, och har läst, mycket skönlitteratur.

Magnus Persson är professor i litteraturvetenskap med didaktisk inriktning vid Malmö högskola. Han har bland annat arbetat med forskningsprojektet Myten om den goda litteraturen och utvecklingsprojektet Synen på skönlitteratur på svenska bibliotek. Horace Engdahl är litteraturvetare, författare och litteratur- och danskritiker. Sitter på stol nummer 17 i Svenska Akademien. Lena Kvist är kulturchef på Borås tidning och ordförande i juryn till tidningens årliga debutantpris, och Maria Ehrenberg är regionbibliotekarie i Region Halland och en av författarna till rapporten Synen på svensk skönlitteratur för vuxna på svenska folkbibliotek.

Horace Engdahl Foto: Fabian af Petersens

Vad utmärker en bra bok?

Magnus Persson:

Att den engagerar dig intensivt, att du inte kan släppa den, och att läsoplevelsen lever kvar lång tid efter du slagit igen pärmar på boken.

Horace Engdahl:

Att den lockar till förnyad läsning.

Lena Kvist:

Språket! Jag väljer form framför innehåll nio gånger av tio. Men det betyder inte att alla bra böcker måste vara höglitterära. En spännande och välskriven deckare kan ha rätt stil för sitt syfte.

Maria Ehrenberg:

Jag använder gärna Kulturrådets kvalitetskriterier, särskilt det om originalitet, komplexitet och självständighet i fråga om litterär teknik och gestaltning.

Originalitet handlar om att det inte ska vara en dussinprodukt där jag genast vet vad som vill sägas och vad som ska ske. Jag vill att författaren ska ta sitt arbete på allvar och använda genren för att säga något nytt om världen, eller säga något om världen på ett nytt sätt. Så växer jag som läsare.

Komplexitet handlar om att få tillgång till nyanser och skeenden som inte är de enklaste. Vi lever i en alltför svartvit värld där förmågan att se nyanser och komplexa skeenden tenderar att urholkas. Det förenklade skapar en förenklad värld, en värld väldigt få av oss vill leva i.

Självständighet tangerar originalitet. Intensiteten handlar för mig att genom skicklig komposition, gestaltning och språkbruk få läsare att uppleva en förhöjd känsla eller förståelse. Och är på något sätt essensen i all konst.

Varför är det viktigt att prata om kvalitet när det gäller litteratur?

Magnus Persson:

Det är omöjligt att inte prata om kvalitet, menar jag. Och det gäller oavsett om det handlar om deckare

eller nobelpristagare. Sedan tror jag inte att det finns någon absolut och objektiv måttstock, men det förändrar inte läget. Oavsett sammanhang så är vi som läsare, och kulturkonsumenter, alltid värderande, och det tycker jag är bra så länge vi kan argumentera för våra värderingar. Och det är precis det som måste göras i alltifrån den privat läsecirkeln till när Statens kulturråd ska bestämma vilka böcker som ska få litteraturstöd.

Horace Engdahl:

Därför att läsarna behöver en vägledning som alternativ till branschens marknadsföring när de ska orientera sig i det ofantliga utbudet av böcker.

Lena Kvist:

För att kvalitetslitteraturen sällan blir bestsellers. Litteraturen behöver specialkunniga läsare som kan lyfta fram den. Den behöver översättningsstöd, författarstipendier, arvoderade biblioteksbesök och andra offentliga scensamtal. Där har

kvalitetsbedömningen en viktig roll, för att litteraturen ska överleva.

Maria Ehrenberg:

För mig är detta också en demokratisk fråga. Om vi i alla andra lägen pratar om att tillgång till kvalitet är bra, varför då inte inom litteraturen? Och varför är det så ofta en klassfråga? Bra mat, bra sjukvård, bra skola tenderar att vara något du nuförtiden kan köpa för pengar, inte en jämlikt distribuerad faktor. Men alla ska ha rätt till kvalitet på livets alla områden, så också inom litteraturen.

Ett annat sätt att säga det på är att om vi slutar tala om kvalitet, slutar vi tala om litteraturen som konst. Men det måste ju finnas någon anledning till att vissa verk fortsätter tala till oss, årtusende efter årtusende. Och varför då? Jo, för att de har kvalitet, kan vi diskutera detta fördomsfritt kan vi också diskutera varför konst har en viktig roll.

Kan man istället för kvalitet prata om bra och dåliga läsoplevelser?

Magnus Persson:

Det kan man naturligtvis göra. Man kan mycket väl ha en dålig läsoplevelse av en bok som man vet är mycket bra, och det omvända förhållandet gäller också.

Horace Engdahl:

Det är en annan sak. Den ena diskussionen ersätter inte den andra.

Lena Kvist:

Nja. Inte istället. Man behöver prata om båda, för det är två olika saker. Jag brukar skilja på bra läsning och god litteratur. God litteratur är alltid en bra läsoplevelse, fast en bok kan helt klart vara en bra läsoplevelse utan att vara kvalitetslitteratur, precis som en Ameliakrönika eller ett dagstidningsreportage kan vara det. Men man måste prata om kvalitet också. Annars förtvinar litteraturen. Läsoplevelsorna verkar klara sig bra ändå.

Maria Ehrenberg
Foto: Mymmel Blomqvist

Maria Ehrenberg:

Inte istället för men som ett annat perspektiv. Jag menar, så jädrans gammalmodig är jag, att kvalitet är något som ligger utanför din läsoplevelse. Låt mig illustrera: Jag gillar flickböcker från 1920-talet, de är utmärkta tidsmarkörer, har ofta en embryonal feministisk tanke, pratar om flickor och kvinnors villkor i en spännande tid. De är ofta väl skrivna, med ett gott

språk men har definitivt ingen skönlitterär kvalitet. De är dussinvaror, även om de inte fanns så många, skrivna efter vissa mallar. Jag läser dem med nöje. De ger mig bra läsoplevelser. Men ger mig aldrig den där rysningen som en kvalitativt högtstående text ger.

Går det att skilja på objektiv kvalitet och personlig smak?

Magnus Persson:

Jag tror som sagt inte på objektiv kvalitet i absolut mening, men det går definitivt att skilja på personlig smak och, låt oss kalla det, professionell smak. Och då tänker jag på den smak, eller de smaker, som människor som arbetar med litteratur i sin profession uppövar. Skillnaderna behöver inte alls vara milsvida, och ibland kan likheterna vara nog så stora.

Magnus Persson Foto: Privat

Horace Engdahl:

Man behöver inte tro att det finns något sådant som objektiv kvalitet för att tro på värdet av kvalificerade omdömen om litteratur och att dessa omdömen är någonting annat än det personliga tycket hos vem som helst.

Lena Kvist:

Ja. Även om det där med "objektiv" är lite svajigt. Alla kritiker är inte överens, det vore förresten aptrist. Litteratur är ju inte en resultatsport, kanske mer som en bedömningssport. När jag tittar på hästdressyr har jag ingen aning om varför ett ekipage anses göra en bättre runda än ett annat men när det gäller litteratur kan jag faktiskt se vad som är bra, vad som är en väl utförd prestation när det gäller stilen. Det vågar jag påstå. Det beror på att jag har läst oerhört mycket litteratur och reflekterat över den, särskilt svensk samtidslitteratur. Hästsport, däremot, är jag väldigt okunnig om.

Maria Ehrenberg:

Jag tror att jag redan svarat på detta. Ja, det kan du. Och måste om du är recensent/kritiker. Och borde kunna om du är bibliotekarie. Jag har recenserat många verk som jag tycker dedicerat illa om, de har verkligen inte tilltalat min personliga smak. Men jädrans bra litteratur har de varit.

En aspekt på kvalitetsbegreppet gällande litteratur är att det utesluter vissa genrer och är ett hot mot en litterär mångfald. Hur ser du på det?

Magnus Persson:

Rent principiellt tror jag inte alls det stämmer. Kvalitetsbegreppet är lika nödvändigt och används lika flitigt och inten-

sivt inom till exempel populärkulturen. I praktiken har det förstås varit så att kvalitetsbegreppet har använts för att utgränsa och nedvärdera olika kulturformer, alltifrån romantisk litteratur till datorspel.

Horace Engdahl:

Du menar att det förfärliga med mästerverken är att de får de usla böckerna att te sig så usla? Men om det ska vara någon mening med en genrens mångfald, måste varje genre bevisa sitt värde inför det mänskliga förnuftet. Mångfald är inte i sig av något värde. Det gör till exempel inte skräpet i naturen till någonting gott att det ligger på mångahanda ställen och är av skiftande ursprung och utseende. Detsamma gäller mutatis mutandis om litteraturen.

Lena Kvist:

Det är klart att skönlitteratur för vuxna oftare anses vara kvalitetslitteratur... men att det skulle hota mångfalden? Det tror jag inte. Jag har skrivit litteraturkritik sedan 1990-talet och den litterära mångfalden är enorm. Det är dessutom väldigt sällan kritikerna påverkar läsarna i någon större utsträckning, läsarna köper vad de vill och struntar i oss. Enda undantaget är

Lena Kvist
Foto: Anton Hedberg

Elena Ferrantekvartetten, där har kritikerna gått före och hyllat böcker som blivit bestsellers. Visst behandlas till exempel spänningslitteratur lite styvmoderligt av kritikerna men herregud, de författarna toppar ju säljlistorna istället. Varför skulle Camilla Läckberg bry sig om att kritikerna inte gillar henne? Problemen uppstår möjligen när läsare blir arga och känner sig trampade på tårna för att många av oss kritiker inte gillar viss litteratur. Men det är kanske svar på en helt annan fråga, som inte är ställd här.

Maria Ehrenberg:

Mja, kan man väl verkligen se det så idag? Är det inte snarare så att det finns en uppsjö genrer och dessutom korsbefruktningar? Jag tycker mig snarare se att man i stället talar om kvaliteten inom de olika genrerna, bästa inom grafisk roman, inom serier, inom pornografisk, inom whatever, och inte inom en övergripande skönlitteraturnivå. Tvärtom, den kvalitativa och mer avancerade litteraturen kan mycket väl betraktas som en subgenre den också idag.

Men däremot ja, inom kanon finns det alltid en uteslutningseffekt. Och det är bra, säger jag som inte gillar kanon. Det första en kanon gör är nämligen att skapa en motkanon. Och då blir mångfalden större. ■

Inga krav på talbokstillstånd för bibliotek

Från och med 1 juli 2017 är vissa delar av Upphovsrättslagen ändrad. Bland annat behöver bibliotek inte längre ha särskilt tillstånd från regeringen för att få anpassa upphovsrättsligt skyddade verk till personer med funktionsnedsättning. Biblioteken behöver heller inte något talbokstillstånd när de ansöker om konton hos Myndigheten för tillgängliga medier, MTM, för att kunna arbeta med nedladdning från Legimus. Lagförändringen påverkar inte talboksläsarna eller de bibliotek som redan arbetar med nedladdning från MTM och Legimus.

Talböcker på arabiska

25 nya talböcker på arabiska för barn och vuxna är resultatet av ett unikt nordiskt samarbete. När de nordiska länderna tagit emot allt fler arabisktalande asylsökande har behovet av talböcker på arabiska ökat. Därför har Myndigheten för tillgängliga medier, MTM, samarbetat med motsvarande organisationer i Norden för att öka tillgången.

– Det är bra att vi kan tillgodose användarnas behov samtidigt som vi kan dela på kostnaderna och projektet har också stärkt det nordiska nätverket och underlättar för framtida samarbeten, säger Magnus Larsson, generaldirektör på MTM i ett pressmeddelande.

noll27.se

Bok och bibliotek

Under Bok- och biblioteksmässan flyttar noll27 sin redaktion till Kultur i Västs monter, vid Biblioteks- och berättarscenen. Kom gärna förbi och säg hej. Är vi inte på plats är vi ute i vimlet och fångar inspiration. Kanske kommer du att kunna läsa om det i framtida nummer av noll27. Eller kanske redan idag, på noll27.se

Vi ses på bokmässan i monter D02:09!

Polen

TEXT OCH BILD: HELÉN ANDERSSON

Under en vecka i augusti arrangerades den stora IFLA-konferensen World library-and information congress i Wroclaw i Polen. Noll27 fanns på plats för framtida spaning, men också för att besöka tre av Wroclaws bibliotek, där en del är som i Sverige, en del annat är det inte.

Bibliotek i Polen söker egen väg i en ny värld

TEXT OCH BILD: HELÉN ANDERSSON

Det har hänt mycket i staden Wrocław sedan demokratiseringen av Polen 1989. Då var det en demolerad stad fylld av rök från fabriker och ölhak i varje kvarter. Nu är Polens fjärde största stad ett välbesökt turistmål. En universitetsstad med putsade fasader och stort utbud av restauranger fyllda med all världens mat.

Landets förflutna med flera år av krig och ockupation är ändå fortfarande närvarande på många sätt i smått och i stort. På biblioteken märks det bland annat på att bibliotek inte benämns med namn utan med nummer, och att det råder en viss rädsla för gallring vilket resulterar i överfyllda bokhyllor och stängda biblioteksrum. Men det finns också motsatser.

Nya moderna bibliotek med öppna rum, ny teknik och tillåtande atmosfär. Noll27 har besökt tre bibliotek i Wrocław. Stadsbiblioteket som också är ett regionbibliotek, Mediateka som var landets första multimedialbibliotek för unga läsare, och Wrocław's allra nyaste bibliotek, Main Railway Station.

Bibliotek nummer 57

Tadeusz Mikulski, eller Nedre Schlesiska biblioteket, är både stadsbibliotek i Wrocław och regionbibliotek i regionen Nedre Schlesien. Biblioteket finns i en äldre byggnad på Marknadstorget mitt i stadens hjärta. Utanför entrén står en av Wrocław's hundratals små bronsfigurer, krasnal, och vaktar.

Just den här i form av den amerikanska frihetsgudinnan, vilket bibliotekschef Andrezej Tyws tycker passar bra i dubbel bemärkelse.

– Vårt bibliotek speglar ju många språk och kulturer, till exempel finns det en amerikansk avdelning här. Biblioteket är ju också en symbol för yttrandefrihet och demokrati, säger han. Andrezej Tyws är både region- och stadsbibliotekschef. Hans status på biblioteket går inte att missa. Utanför hans arbetsrum sitter en ung sekreterare bakom ett stort öde skrivbord, och hans dörr är stängd. Min tolk, Anna Cwik, knackar försiktigt, sekreteraren hämtar kaffe och vatten och vi slår oss ner vid ett stort bord där Andrezej Tyws genast tar kommandot och berättar om biblioteket.

– Vårt bibliotek är ganska gammalt vilket gör att vi inte kan göra om det till ett öppet utrymme eller till något mer modernt. Men å andra sidan är det väldigt populärt i Polen att bibliotek finns i sådana här gamla byggnader, säger han och poängterar samtidigt bibliotekets perfekta läge i stadens centrum.

Biblioteksbyggnaden är verkligen gammal. Tunga trappor mellan våningar där långa korridorer sträcker ut sig mellan de olika biblioteksrummen som alla har stängd dörr. De olika rummen, avdelningarna, är indelade i olika språk som till exempel en koreansk avdelning, en amerikansk och en fransk.

– De små avdelningarna var från början tillägnade de polacker som är intresserade av andra kulturer. Men det stod

Modern teknik Jolanta Stowik är chef för folkbiblioteken i Wrocław. Tillsammans med tolken Joanna Mikisz visar hon stolt upp det allra nyaste biblioteket på centralstationen i Wrocław, Main Railway Station och det första moderna biblioteket i Polen för unga, Mediateka.

– En viktig fråga för biblioteken i Polen just nu är att vi måste inkludera modern teknik på alla bibliotek så att unga människor blir attraherade och kommer dit. På Mediateka är det absolut redan så, och på Main Railway Station har vi bland annat fri tillgång till internet, säger Jolanta Stowik.

snart klart att våra invandrare också var intresserade, säger Andrezej Tyws och berättar att bibliotekets idé är att det ska vara multikulturellt, en mötesplats för olika kulturer och att det inte bara handlar om böcker, utan om hela kulturen och med både musik- och författareevenemang.

– Det är därför vi har många avdelningar och där varje avdelning har kontakt med och samarbetar med utländska partners som förser oss med media. Det första exemplet på ett sådant samarbete var när vi i samarbete med koreanska partners byggde upp barnbiblioteket Bibliotek på sju kontinenter. En metafor för att resa, förklarar han.

Regionbibliotek

Den polska biblioteksstrukturen liknar den svenska med ett övergripande nationellt bibliotek, ett antal regionbibliotek och kommunala bibliotek. I Polen finns 16 regioner där regionbibliotekens uppgift är att stödja de kommunala biblioteken, arrangera workshops och utbildningar för personalen, ta del i större projekt, ge ekonomiskt stöd för inköp av media och att föra statistik och göra analyser.

– Varje kommunbibliotek har egen budget, men vi vill nå de riktigt små biblioteken som inte har möjlighet att göra något extra utan vår hjälp. Vi hjälper också till om ett bibliotek till exempel hotas av nedläggning. Då samarbetar vi med regeringen och försöker hitta lösningar, säger Andrezej Tyws som tycker det är bra att samtidigt driva ett regionalt

bibliotek och ett lokalt stadsbibliotek.

– Då kan vi testa olika lösningar på vårt eget bibliotek. Vi ger exempel på verksamhet och blir ett bibliotek att se upp till.

Bibliotek nummer 58

Enligt polska biblioteksförbundet Polish librarians association, SBP, utgör biblioteken över 84 procent av alla kulturinstitutioner i Polen. Före andra världskriget och ockupation lär det ha funnits ännu fler. År 1993 kom en lag som sade att alla kommuner måste ha minst ett bibliotek. Samtidigt påbörjades en översyn av alla bibliotek.

– Det fanns ungefär 100 bibliotek i Wrocław. De flesta med funktionen att låna ut böcker och med läsrum. Vi såg att bibliotek i många skandinaviska länder var mycket större, och det var viktigt för vår vitaliseringsprocess att inspireras av dessa, säger Jolanta Stowik, chef för folkbiblioteken i Wrocław.

Vid samma tidpunkt utlyste den tyska Bertelsmannstiftelsen en tävling för bibliotek i Polen där idén var att biblioteket som vann skulle skapa ett nytt bibliotek för unga mellan 12 och 25 år. Staden Wrocław vann tävlingen och bibliotek nummer 58, Mediateka, började ta form.

– 2004 öppnade vi det första multimedialbiblioteket för barn och unga i Wrocław. Ett bibliotek som erbjuder både en stor boksamling, filmer, musik, ljudböcker, spel

Mötesplats Stadsbiblioteket i Wrocław ligger mitt på det stora torget Rynek i centrala Wrocław. Biblioteket fungerar både som regional- och stadsbibliotek och för att skilja det från andra bibliotek i staden vill stadsbiblioteket vara en mötesplats för olika kulturer.

– Det är därför vi har många avdelningar som till exempel det amerikanska biblioteket. De som arbetar där har kontakter och samarbetar med amerikanska partners som bland annat förser oss med nya samlingar och det är därför vi kan ha en sådan blandad samling i jämförelse med andra bibliotek i Wrocław, säger Andrezej Tyws, region- och stadsbibliotekariechef. På bilden till vänster syns han tillsammans med tolken Anna Cwik.

och utbildningsprogram via internet, säger Jolanta Stowik.

Mediateka ligger centralt i Wrocław, nära Gamla stan och moderna butiksgator. Lokalen ger ett luftigt och modernt intryck med ett enda, stort öppet rum. Genom rummet längs hyllor och tak löper en kraftig röd räls som nästan ger intryck av ett bibliotek skapat av designern Rosan Bosch. Längs väggarna finns små prång med datorer och arbetsplatser.

– Sedan 2012 har vi utvecklat idén så att Mediateka passar alla generationer. Till exempel har vi regelbundna språkkaféer, vi organiserar utställningar, festivaler och författarmöten och vi ingår i olika sociala projekt, berättar Jolanta Stowik.

– Wrocław var en av de första städerna i Polen att förändra biblioteken och där statsrådet faktiskt var stolt över att ett av de största, modernaste biblioteken för barn och unga blev här. Mediateka är kanske det bibliotek som är mest känt i Wrocław.

Bibliotek nummer 12

I maj 2017 öppnade bibliotek nummer 12, Main Railway Station, på centralstationen i Wrocław. Biblioteket är det enda i Polen som finns på en centralstation där tåg fortfarande kommer och går, vilket, menar Jolanta Stowik, är en utmaning.

– På grund av att biblioteket ligger här är det många som vill arrangera sina arbetsmöten här. Men det är ju ett bra sätt att promota biblioteket, för de som deltar på dessa möten blir ofta låntagare på biblioteket, ler hon.

Biblioteket Main Railway Station ligger på andra våningen

på centralstationen, alldeles intill ett nyöppnat konstgalleri. Biblioteket ger ett modernt intryck och en hemtrevlig atmosfär med rum som kallas vardagsrum, kök och bibliotek. En enorm klocka på väggen påminner om järnvägsstationers klassiska inredning och en altan inbjuder till lässtunder i solen.

– Biblioteket är i huvudsak till för läsare som bor här i Wrocław, men vi har sett en tydlig tendens att både de som arbetar i Wrocław och studenter vill använda biblioteket. Och självklart är människor på resande fot välkomna in, och blir de låntagare på biblioteket får de också tillgång till internet, säger Jolanta Stowik.

fakta

noll27

Biblioteken i Polen har som syfte att tjäna allmänheten genom att erbjuda fri och obegränsad tillgång till bibliotek för alla sektorer i samhället. Biblioteken kan fungera antingen som oberoende kulturinstitutioner eller som en del av andra. Skolbibliotek utgör en integrerad del av utbildningsväsendet där skolbarn får bekanta sig med läs- och informationsvärlden.

Källa: Polish Librarians Association, SBP

Bibliotekarien

Att jobba på bibliotek i Polen är attraktivt och populärt. Bibliotekarien har hög status, men låg lön. Enligt Andrezej Tyws är en genomsnittlig månadslön för en bibliotekarie i Wrocław 3 000 polska zloty, ungefär 6 700 svenska kronor. Att jämföra med en genomsnittlig månadslön generellt i regionen som är 4 500 zloty, ungefär 10 000 svenska kronor.

– Min erfarenhet är att många vill jobba som bibliotekarie för att det är en stor möjlighet att möta och arbeta med människor. Det handlar om passion, konstaterar Andrezej Tyws och tillägger att lönen kan variera med arbetsuppgifter och bibliotek. Men det har inget med utbildning att göra. Det finns en bibliotekshögskola, men den är inget krav för att få jobba på lokala bibliotek. Det räcker att du avslutat gymnasieutbildningen. På större bibliotek krävs en akademisk examen, men det kan vara en utbildning som berör karaktären på arbetet.

– De största utmaningarna för bibliotekarien i Polen just nu är att lära sig arrangera events och att få folk att läsa traditionella böcker. Kulturinstitutioner vill samarbeta med bibliotek, och bibliotekarien måste lära sig modern teknologi så att också unga människor blir attraherade av bibliotek, sammanfattar Andrezej Tyws.

Målgrupper

Precis som i Sverige är barn en prioriterad målgrupp på biblioteken och av tradition finns det stort fokus på barn i landet. En utmaning som bibliotekarien i Polen delar med svenska

kollegor är utmaningen att få barn och unga att läsa. Som en del i detta arbetar en del bibliotek med projekt där de tränar barn i att kommunicera med varandra och att arbeta tillsammans.

– Vi har ett mycket stort och rikt program speciellt för yngre barn. Vi har också ett stort utbud för de äldre, men den svåraste åldern är de unga vuxna, tillägger Jolanta Stowik och berättar om läskampanjer och pop-up- bibliotek riktade till målgruppen.

Det har också dykt upp en ny målgrupp på biblioteken i Polen; ensamma äldre. Tidigare har Polen haft en traditionell modell av generationsboende, något som under senare år förändrats och äldre har mer tid för sig själva.

– Vi försöker göra biblioteken attraktiva för dem på många olika sätt. Till exempel har vi klasser om hur man använder en dator, och vi arrangerar möten med läkare och andra som gruppen kan vara attraherade av, berättar Andrezej Tyws.

Ytterligare en ny grupp på biblioteken är immigranter från Ukraina. En grupp som stadigt växer i Polen.

– Vi vet att de behöver en egen mötesplats och kanske kan vårt bibliotek skapa ett sådant. Vi har en idé att skapa en slavisk avdelning på Stadsbiblioteket, säger Andrezej Tyws.

– Huvuduppgiften för ett modernt bibliotek är att observera verkligheten och agera därefter. Det handlar inte bara om att läsa böcker och se på film, utan om events som inkluderar mer interaktion med låntagarna och att vara öppen för andra människor och nya projekt. Det är viktigt för biblioteken att hitta sin egen väg i en ny värld. ■

Sajt för nyfikna läsare

TEXT: HELÉN ANDERSSON

En av Sveriges mer populära lässajter för barn och unga firar snart 21 år.

– Barnens bibliotek är ett ställe där böckerna är i fokus. Det handlar om att rätt bok hittar till rätt barn vid rätt tillfälle, säger Katarina Dorbell, skapare av Barnens bibliotek och redaktör för sajten.

Efter att ha sett sina egna barn använda internet till att leta fusk till tv-spel, blev Katarina Dorbell nyfiken, gick en kurs och lärde sig programmera.

– Jag tänkte att det måste ju finnas bättre saker för dem att göra på nätet, minns hon och berättar om kursuppgiften att skapa en egen sida som i hennes fall blev en sida med boktips för barn. En sida som snart upptäcktes av barn som hörde av sig och som ville skicka in egna boktips.

– Nästa steg var att de hörde av sig och hade skrivit berättelser och undrade var de kunde publicera dem. Så på så vis har sidan byggts av önskemål från barnen, berättar Katarina Dorbell.

Idag innehåller sajten Barnensbibliotek.se massor av boktips och bokpresentationer, författarporträtt, illustrationer, tävlingar och en skrivarskola. Mycket material är skrivet av journalister, författare och andra skribenter, men mycket på sajten är också fortfarande skrivet av barn som delar med sig av både boktips, dikter och berättelser.

– Jag tittar på allt barnen skriver och godkänner innan det publiceras. Och det är bara i undantagsfall något inte blir godkänt. Det händer nästan aldrig, säger Katarina Dorbell och tillägger att alla barn som är aktiva inte alltid besöker sidan för att de vill hitta en bok att läsa. De hänger där för att delta i en tävling eller i skrivarskolan.

– Min tanke är ju att de här barnen förr eller senare hittar ett boktips eller en författare som gör dem nyfikna.

Återanvändning

Under åren 2008–2015 producerades Barnbokskatalogen av Barnens bibliotek som under denna period hann presentera

tiotusentals böcker. Barnbokskatalogen var en stor del av sajten där mycket kretsade kring katalogens innehåll. Alla boktips och annat material från de här åren finns kvar, så när Kulturrådet förra året tog över produktionen av katalogen utvecklade Katarina Dorbell sajten och drog nytta av allt sparad material.

– Jag upptäckte när vi gjorde ett serietema att vi redan intervjuat många illustratörer och serietecknare och att vi redan hade en serieskola som vi kunde lyfta. Och nu jobbar vi på ett tema om väsen där jag upptäcker samma sak. Vi har massor av författare som skriver om väsen, det är bara att komplettera och lägga ihop. Så att jobba mer tematiskt blir ett sätt att använda och utgå från material som redan finns.

Biblmåns och bokdrakar

Ett annat sätt att återanvända allt material hoppas Katarina Dorbell att spelet Biblmåns och bokdrakar ska bli. Här handlar det om att ta sig in på Barnens bibliotek och samla på sig Biblmåns och bokdrakar för att på så sätt upptäcka sajtens innehåll.

– En del barn fastnar på startsidan så för att locka dem vidare tvingas de leta runt efter de här figurerna och hamnar då slumpmässigt på olika sidor inne på sajten.

Nationell sajt

När tävlingen Bokjuryn lades ner befarade Katarina Dorbell att massor av barn skulle försvinna från sajten. Men det har visat sig att inget har förändrats och att antalet besökare på sajten kanske till och med är något fler.

– Det här med att ha tema på sidan, som vi testat för att fylla hålet efter Barnbokskatalogen och Bokjuryn, har slagit väldigt väl ut, säger Katarina Dorbell och tillägger att hon tycker att kännedomen om Barnens bibliotek på något sätt har vuxit sedan Barnbokskatalogen kopplades bort.

– Nu känns det som att det blivit ett nationellt bibliotek. Ett nationellt bibliotek med extra boktips, författarintervjuer och tävlingar. En sajt som kompletterar sajten BibbliX, och en sajt som väldigt många känner till och använder. ■

Bokjuryn gör comeback

TEXT: HELÉN ANDERSSON

Den nedlagda tävlingen Bokjuryn kommer i höst att återuppstå som ett pilotprojekt i tre västsvenska kommuner. Tävlingen kommer att vända sig till mellanstadieelever och ta sin början på Läslovet.

Stadsbiblioteket Göteborg hörde av sig till mig för att de saknade Bokjuryn och kunde tänka sig prova om de kunde hitta nya, enklare sätt att jobba med tävlingen, berättar Katarina Dorbell, konsulent litteratur barn och unga på Kultur i Väst.

Katarina Dorbell och Barnens bibliotek är med och tar fram den affisch som kommer att distribueras till skolor och bibliotek som vill vara med i Göteborg, Lilla Edet och Borås stadsbiblioteks barnavdelning. Affischen begränsar antalet boktitlar som ingår i tävlingen, och Katarina Dorbell tror att det i år kommer att bli cirka 60 titlar.

– Det är lite back to basic, säger hon och berättar att urvalet av böcker i det här första skedet görs av barnbibliotekarier på Göteborgs stadsbibliotek.

– Det finns en arbetsgrupp som läser alla årets utgivning.

Lokalt

Den största skillnaden mot tidigare är, förutom målgrupp, att tävlingen kommer att vara lokal och att de som medverkar egentligen kan lägga upp det som de själva vill. Arbetsgruppen kommer att ta fram förslag på enkla röstningssätt som ska ske lokalt och där den lokala vinnaren aviseras på Världsbokdagen.

– Vi vill att röstningssättet ska vara enkelt men anpassat så att det går att utvidga tävlingen om fler vill vara med i framtiden. Det är ett pilotprojekt som kommer att utvärderas, säger Katarina Dorbell. ■

Kulturrådet satsar på vuxna

TEXT: ELISABETH EKSTRÖM

Med den läsfrämjande satsningen Bokstart riktar sig Kulturrådet till små barn och i förlängningen till hela familjen. Nu kommer nästa satsning för att få vuxna att läsa mer eller att helt enkelt börja läsa och bjuder in till en metoddag om att överbrygga läsklyftor.

– Läsning har ett värde i sig, man läser inte bara för att bli en lyckad medborgare utan för upplevelsen, att få del av en större värld och förstå att man inte är ensam. Läsning kan bryta en

existentiell isolering, säger Nina Frid.

Nina Frid är handläggare för läsfrämjande på Enheten för litteratur och kommunikation på Kulturrådet och märker ett ökat intresse för läsfrämjande insatser för vuxna. I den stora målgruppen vuxna finns allt från de som inte läser alls till vana läsare. Prioriterade är bland andra människor med funktionsnedsättningar, de som har annat modersmål än svenska eller tillhör något av de nationella minoritetsspråken samt de som inte läser alls eller som bara läser ytterst lite.

Som ett led i sitt handlingsprogram om läsfrämjande för vuxna, arrangerar Kulturrådet i höst en metoddag under

rubriken Att överbrygga läsklyftor.

– Vi vill synliggöra allt fantastiskt som görs, det är så mycket som görs men som inte syns, säger Nina Frid och nämner bland annat folkbildningen och arbetsplatsbiblioteken. Det handlar alltså inte främst om att hitta nya metoder utan om att sprida de metoder som finns och skapa nätverk bland människor som jobbar med läsfrämjande för vuxna, både praktiskt och strategiskt.

– Bokombud på arbetsplatser vill gärna samarbeta med bibliotekarier och ta del av bibliotekens utbud. Men tänk vad spännande när också bibliotekarierna lär av bokombuden. ■

Bibliotek i egen regi

TEXT OCH BILD: ELISABETH EKSTRÖM

När Faluns kommun lade ner fyra biblioteksfilialer tog det hus i helsike i Sundborn. Byborna bestämde snabbt att ett bibliotek i byn är en självklarhet. Nu driver de ett eget bibliotek i ett annex på Stora Hyttnäs, en gård från 1800-talet strax intill byns mest kända sevärdhet, Carl Larsson-gården.

Det blev en väldig uppstående se i byn, insändare och protestmöten, när biblioteket skulle läggas ner. Folk ville verkligen ha ett bibliotek.

– Hade det varit tyst hade det inte blivit något, säger Ann-Christine Wiborgh, ordförande i Linderdahlska stiftelsen som driver museet på Stora Hyttnäs och en av det tioalet Sundbornbor som står bakom biblioteket i byn sedan december förra året.

Det nya biblioteket

Ann-Christine Wiborgh möter noll27 utanför Konsum i Sundborn, vid ändhållplatsen för bussen från Falun, en solig försommardag. Luften är tung av syréndoft och vi går längs med Sundbornsån förbi turistbussarna vid Carl Larsson-gården. En liten bit längre fram ligger Stora Hyttnäs och biblioteket. Långt före nationalmålaren flyttade in med sin familj var de två gårdarna en. Stora Hyttnäs är sedan 1983 ett museum och det större huset har sett i stort sett likadant ut sedan 1880-talet.

Biblioteket huserar i annexet till museet. Det lilla tvåvåningshuset består av kök och tre rum med vackra kakelugnar. Numera finns det kokböcker i köksskåpen och böcker för de allra minsta barnen står framme i lådor på golvet. Det nya biblioteket fick ta över många böcker från det gamla kommunala biblioteket, och det strömmar till böcker från både privatpersoner och från lokaltidningen som skickat recensionsex. Biblioteket är öppet tre dagar i veckan, måndag, onsdag och fredag, några timmar varje gång. På sommaren är det öppet längre. Men oftast är någon av de ansvariga på

plats så det går bra att komma då också och låna eller lämna tillbaka.

– Det är öppet minst lika ofta som förut, påpekar Ann-Christine Wiborgh som liksom alla andra som jobbar på biblioteket gör det helt ideellt.

Befrielse

Inne på biblioteket möter Elisabeth Stjernberg upp, även hon engagerad i biblioteket och i Linderdahlska stiftelsen. Elisabeth Stjernberg har bott i byn i tio år, är musiker och forskade i teoretisk filosofi i Stockholm innan hon kom till Sundborn. Hon berättar hur hon saknade engagemang från politikerna när biblioteket skulle läggas ner.

– Vad händer i ett samhälle där man inte blir lyssnad på eller får gehör? Det kom en känsla av befrielse när vi bestämde oss för att ta tag i det. Lite jävlaranamma helt enkelt.

De båda kvinnorna betonar hur viktigt det är för byn och för gemenskapen att jobba tillsammans med något och att det nya biblioteket betyder mycket för sammanhållningen i byn. Samtidigt påpekar de att det finns en fara i att privatpersoner tar över verksamheter som annars betalas genom skattepengar. Och ekonomin är en stor och viktig fråga för biblioteket i Sundborn. Böcker finns det ingen brist på, men de behöver pengar till driften av huset. De är besvikna på politikerna som inte uppmuntrar ansträngningarna att öppna ett bibliotek i byn.

De har sökt bidrag från kommunen men har ännu inte fått besked och de berättar om hur kultur- och fritidsförvaltningen hade pengar till skid-VM i Falun men inte till kultur.

– Den dag kommunen säger tack, nu tar vi över, då säger vi: Varsågod. Även om vi älskar böcker och biblioteket, säger Elisabeth Stjernberg.

Shabby chic

Elisabeth Stjernberg beskriver huset som shabby chic, fast utan chic. Visst är det några lösa flagor i taket och datorn ser främmande ut i 1800-talsmiljön, men kakelugnarna är vackra

Böckernas bibliotek I ett rum på övervåningen sitter Elisabeth Stjernberg och läser. Här skriver låntagaren själv upp vilka böcker man lånar, det är ett analogt sätt som passar väl in i 1800-talsmiljön på gården Stora Hyttnäs i Sundborn.

och det känns som att huset är gjort för att vara bibliotek. De har valt att inte katalogisera böckerna, det skulle ta för mycket tid, tid som de istället har lagt på att sätta upp alla böcker i hyllor. Här får man låna böckerna en månad. Man skriver upp sitt namn och vilka böcker man lånar i en pärm.

På biblioteket finns det alla sorters böcker, men mest skönlitteratur, mat- och trädgårdsböcker. Det finns inte surfdatorer, spel eller annat som är vanligt på kommunala bibliotek.

– Vi ser det som en tillgång istället för en begränsning. Vi har inte samma möjlighet och ansvar som ett kommunalt bibliotek, vi är en bildningsinstitution, säger Elisabeth Stjernberg.

Bibliotek med trädgård

Det går fint att ta med en bok ut i trädgården och njuta av upplevelsen. Stora Hyttnäs trädgård går i en stil som hämtar inspiration från Arts & Crafts-rörelsen som var typisk under slutet av 1800-talet, med rundade gångar som snirklar sig fram. Här finns ovanliga växter som svart nysrot bevarad,

och här kan man slå sig ner under Sveriges, kanske världens, äldsta äppleträd med gubbäpplen.

– Hela Stora Hyttnäs har fått nytt liv genom biblioteket, framförallt kommer fler yngre, många unga och barn. De kommer för lugnet som förmedlas, jag mår gott här, säger Britta Grenäs som ansvarar för trädgården och som är en av cirka 15 personer som jobbar ideellt med trädgårdsarbetet.

Men nu när vintern snart är här kommer det att krävas pengar till värme och el och i dagsläget är det oklart hur detta ska finansieras. De pengar som Linderdahlska stiftelsen drar in på att visa museet för besökare på sommaren räcker bara till att driva den verksamheten. Men varken Ann-Christine Wiborgh eller Elisabeth Stjernberg verkar särskilt oroliga. De har sökt stöd från kommunen och från Postkodlotteriet, men har inte fått svar än.

– Vi tar Gud i hägen och när året är slut vet vi om vi får bidrag till värme, vatten och avlopp. ■

Datorspel sporrar till läsning

TEXT OCH BILD: HELÉN ANDERSSON

Synen på datorspel håller på att förändras och en del menar att spel övar upp olika färdigheter och kan hjälpa barn att utveckla ett intresse för läsande.

Noll27 har träffat Johanna Nylander, ansvarig för samhällsfrågor på Dataspelbranschen, för att prata om datorspel och läsning. Johanna Nylander kommer även att medverka på Kultur i Västs scen under bokmässan.

Hur ser litteraturperspektivet ut i datorspel?

– Dels finns den praktiska läsningen som framförallt finns i RPG-spel, Role Playing Games. De spelen är ofta väldigt berättelsedrivna, det är stora spel som tar lång tid att spela och du får läsa mycket och göra olika val. Sedan finns en genre med illustrerade berättelser, textäventyr som är lite mer illustrerade. Spel jämförs ofta med film, men spel är inte de nya filmerna, spel är den nya boken. När du läser en vanlig bok kräver den hundra procent av din uppmärksamhet. Så är det när du spelar ett datorspel också. Du kan inte göra så mycket annat när du har händerna på datorn och ska in i en spelvärld.

Finns det datorspel som utmärker sig som mer litterära?

– Det finns en del spel som tittar extra på litteraturen där läsandet och att förmedla en historia är det centrala. Till exempel finns det lite äldre historiska spelet Baldurs gate 2, som har väldigt mycket text. Det är mer text i det spelet än i hela Harry Potterserien.

Bland de allra första svenska datorspelen utmärker sig textäventyret Stugan där man genom olika skrivna val driver spelet framåt. Men idag är det framförallt äventyrsspel och olika typer av utforskande spel som har en lite mer litterär bas.

Blir man en bättre läsare av att spela datorspel?

– I vissa spel med mycket text är det dessutom läsning på tid. Du måste ta dig genom en viss text och fatta snabba beslut.

I senaste PISA-undersökningen hade pojkars resultat gällande läsförståelse blivit bättre. Jag tror att en anledning är att det var första gången PISA gjordes digitalt, och att pojkar är mer vana vid digital läsning. En stor anledning till det är att våra könsroller fortfarande är cementerade när det gäller datorspel, och att många tjejer slutar spela i tonåren.

Hänger ihop Johanna Nylander menar att datorspel och läsning inte utesluter varandra.

Vad är det för slags texter i datorspelen?

– Det beror på typ av spel. Ofta finns en manusförfattare bakom som bistår med en bakgrundsberättelse. Sedan finns det spel som helt bygger på böcker eller litterära världar. För det finns mycket kärlek till böcker inom spelvärlden. Som till exempel The Division som bygger på Tom Clancys författarskap.

Vad menar du med mycket kärlek till böcker?

– Det är den andra aspekten av datorspel, att sjunka in i en berättelse, i en historia och att finnas i olika världar. Lite beroende på hur spelen är utformade är inte alla så texttyngda, utan det handlar mer om en känsla och att få fram en upplevelse. Många spel är ju i huvudsak interaktivt berättande.

Det finns också spel som baseras på ljudberättelser. Till exempel spelet Gone home där du får ledtrådar genom ljuduppspelningar.

Du brukar prata om positiva bieffekter av att spela datorspel. Vad menar du med det?

– I spelen behöver man förstå saker snabbt, ta till sig kunskap. I datorspel är språket ofta engelska, och där har studier visat att unga idag har ett stort ordförråd. Spelaren får också träning på många sociala förmågor och träning på att lägga fram strategier. Vi har sett att alkoholdebuten kommer senare och att unga dricker mindre. Det finns studier som visar att dyslektiker läser bättre i spel för att sammanhanget och koncentrationen är annorlunda. I andra fall handlar spel om att hantera sin identitet, och det har visat sig att spel kan hjälpa traumatiserade människor som kommer från krigsdrabbade områden. I spelen har man själv kontrollen.

Sedan är spel inte bara nyttigt. Det är framförallt underhållning. Det ska vara roligt.

Varför tror du att många fortfarande är skeptiska till datorspel?

– Det handlar ofta om okunskap. Men jag tror att folk i allmänhet idag har bättre koll på vad spel är än tidigare, att spel blivit ett medie som alla andra. Datorspel är kanske inte litteratur, men det är kultur. Och precis som att det finns andra böcker än deckare, så finns det många fler datorspel än actionspel. ■

Kultur berikar livet

Kultur i Väst
kulturivast.se

Lusten till litteraturen betyder allt

TEXT OCH BILD: EVELINA WESTERGREN

Det som från början var en nödlösning i väntan på förlagskontrakt, blev en framgångsrik karriär som kulturjournalist. Noll27 har träffat Sveriges Radios Marie Lundström, som vill verka i skärningspunkten mellan livet och litteraturen, litteraturen och livet.

Här är ert te, det var lite problem med grädden till kakan, så den kommer alldeles strax, säger den unga kvinnan i svart förkläde och ställer fram en bricka på kafébordet.

Marie Lundström avbryter sig i samtalet, ler och tackar, och återgår sedan till att prata om vikten av bra ljud vid en inspelningssituation. Det får inte vara ett för stort rum, då låter det ödsligt och kallt. En brusande luftkonditionering kan ödelägga ett helt reportage. Och bakgrundsmusik på kafé är hopplöst. Hon säger att hon är lite sträng med hur det låter. Och hon om någon borde veta.

Hon är utbildad på Dramatiska Institutets radiolinje, har arbetat bland annat som litteraturkritiker, reporter och startat flera olika program. Sedan några år tillbaka är hon frontfigur för sitt eget, Lundströms Bokradio, i Sveriges Radios P1.

Varje lördagsmorgon kan lyssnarna höra samtal om nya böcker, fördjupa sig i bokcirkeln där Marie Lundström diskuterar en aktuell bok med två personer, eller ta del av gemenskapen i studion. Trevligheten i programmet går inte att ta miste på.

– Ja, det finns ju människor som presterar bra genom att lida, det har aldrig varit min grej. Jag kan inte jobba när någon mår dåligt, när man biter ihop. Nej, jag är extremt beroende av lust, annars gör jag något annat, säger hon.

Tonen är viktig

Det har också gjort att hon varit rastlös. Inte privat, men i yrkeslivet. Startat nya program när det gamla känns invariant och

bekant. Men nu stannar hon kvar på Lundströms, nu när lyssnarna hittat dit.

– Jag har saknat den tonen som jag tycker att jag försöker göra nu. En varm, tillåtande, nyfiken, mänsklig. Att livet har med litteraturen att göra och att litteraturen har med livet att göra. Jag är intresserad av den mötespunkten hela tiden i programmet. Program med lite spets och karaktär åt det hållet tyckte jag inte fanns innan vi startade, säger hon.

Och det är tonen i Lundströms Bokradio som är viktig. Som skapar en inkluderande och inbjudande stämning utan på något sätt göra litteratursamtalet mindre kvalificerat.

– Det finns ju samtal som signalerar att det här är för ett fåtal, och vi som pratar och ni som lyssnar är lite smartare och lite bättre. Det är jag helt ointresserad av. Det roliga är ju att göra om någonting smalt, som lyrik, som många kanske har förutfattade meningar om, och göra det på ett sätt så att det går fram.

Men den trevliga tonen och det smidiga flytet i programmet kommer inte gratis. Det ligger hårt arbete bakom. Noggrant upplagda intervjuer, gediget redigeringsarbete. Det handlar om konsten att få intervjuerna att leva, göra intervjupersonerna avslappnade och förmågan att bygga en berättelse med ord, ljud och musik. Det blir också en del tidiga mornar och mycket, mycket läsning.

– Ja, jag är ju då en väldigt pliktrogen människa och det gör att nattsömn blir lidande, säger hon och ler.

– Härom morgonen steg jag upp klockan fem och läste fram till sju. Sen försöker jag ha en dag i veckan när jag läser, så jag inte ska läsa allt på fritiden. Egentligen tror jag att man ska ha ett väldigt tråkigt liv ihop med det här roliga jobbet. Nu har inte jag det, jag har en ny familj och ett väldigt intensivt privatliv, och då blir man lite utmattad. Men har man ett lite stillastående äktenskap, lite kravlösa barn, så tror jag

FAKTA

Namn: Marie Lundström

Gör: Programledare för egna programmet

Lundströms Bokradio

Ålder: 50

Familj: Ja

Bor: Stockholm

Bakgrund: Norrbottning

Favoritförfattare: Joan Didion

Favoritläsplats: Liggandes i sängen

Då passar en bok bäst: När man ska rädda ett äktenskap – då ska man läsa en bok högt för varandra i stället för att prata hela tiden. Prata är enormt överskattat. En väldigt bra bok att läsa högt då för att lugna ner situationen är Gösta Berlings saga av Selma Lagerlöf.

Händer i Lundströms Bokradio i höst: Vi kommer att ha skrivarskola med Jonathan Safran Foer om hur man skriver dialog, vi ska prata om tajmingens roll i litteratur. Jag ska möta Arundhati Roy och Richard Ford och har redan träffat David Grossman. Och så blir det bokcirkel.

att det går enklare att få ihop det här, säger hon och skrattet bubblar över.

Skrattet är en del av programmet. Eller, en del av varför vissa lyssnare återkommer. Det och uttrycket i slutet av varje intervju, ”Tack som kom”.

– Det har irriterat människor, som har olika åsikter om det. ”Är det här korrekt svenska?” Nej det är det inte, det är dialektalt, jag är från Norrbotten och man sa så när jag var liten, när man hade fikar och skulle bryta upp.

Toalettintervju blev inträdesprov

Marie Lundström är född i Gällivare, har bott i Piteå, sedan Umeå och flyttade till Stockholm efter gymnasiet. Hon har rest mycket, ville komma ut och se världen. Planen var att bli författare. Men extrajobben i väntan på bokkontrakt blev för slitiga, och så småningom sökte hon in till DI:s radioutbildning för att få ett bra sätt att försörja sig medan hon skrev. Så kom hon in. Tack vare en toalettintervju med Mark Levengood.

I slutskedet av uttagningarna skulle hon intervjuas en tidigare elev, i det här fallet tidigare nämnde man, som hade gått ut skolan året innan. Men det stod still, hon kunde inte alls komma på vad intervjun skulle handla om. Hon gick på toaletten för att tänka. Det hjälpte inte. Tiden gick. Paniken närmade sig. Hon ursäktade sig en gång till.

– Så när jag kommer tillbaka ser han lite road ut. ”Ja du går väldigt ofta på toaletten. Det gjorde jag också när jag var liten, det var det enda stället jag kunde vara ifred på”. Och då vaknade jag till. Så vi gjorde alltså en intervju om Mark Levengoods toalettvanor. Sju minuter och jag tror att det var delvis den som tog mig in.

– Sen var det ju så väldigt, väldigt roligt, jag blev jätteförälskad i hela radiomediet och det var något som gick så himla lätt. Det var liksom extremt lätt för mig att skriva radiotexter och spela in grejer, så då fortsatte jag med

det. Det är egentligen först nu som jag har kommit tillbaka till det där med att skriva själv igen. Det som var en nödlösning kom lite lyckligt nog att bli det som jag ägnade ganska många år åt.

Hon talar engagerat och gestikulerar med händerna. Passionen och lusten för radioarbetet, berättelserna hon formar, människorna hon möter i programmet, går inte att ta miste på. Och viljan att förmedla vad litteratur kan vara.

Litteraturen är hennes liv

Den egna läslusten startade tidigt. Pappans högläsning om kvällarna bidrog till en kontinuitet och en känsla av trygghet, samma berättelse som återkom gång på gång. Och så skrev hon själv. Berättelser och historier och sida upp och sida ner i dagböcker, kartongvis av dem. Men när hon senare skickade in manus till förlag och fick negativa besked i retur, såg hon bara ordet NEJ och inte den uppmuntran som ofta följde med.

– Det blev så stort för mig att jag gjorde slut med det där. När jag började på DI var det nästan som om jag drev ut skrivandet ur kroppen. Det kom hela tiden meningar, formuleringar, historier, men nej, jag hade provat det där och det gick inte. Så det är egentligen först nu som jag är tillbaka, för nu skriver jag jättemycket.

Hon beskriver det som en ”enorm stilla lycka”, att lägga händerna på tangentbordet och se vad som händer. Hon skriver på flera projekt samtidigt, en berättelse är nästan färdig. Men hemlig.

Hon tystnar och lyfter tekoppen till munnen. Stänger dörren till den okända historien.

För henne är litteraturen på riktigt, och betyder ”löjligt mycket”.

– Det är ju mitt liv. Det går inte en dag utan att jag skriver eller läser, och det har jag egentligen gjort sedan jag var liten. Och den där hemska frågan om ”vilken bok skulle du ta med till en

Programledare Som frontfigur för sitt eget program gör Marie Lundström minst ett par författarintervjuer i veckan. Och de mötena är speciella.

– Vi är främlingar, vi möts här och nu under en begränsad tid och vi har dessutom folk som lyssnar på oss. I det är det ändå ett rejält, uppriktigt, intensivt möte.

öde ö?” som jag alltid får, eller ”vilken är din favoritbok?”, det är jättesvårt, det är ju som att välja en favoritmänniska. Lite så där blir det ju om litteratur är på riktigt.

För på samma sätt som litteraturen kan hjälpa oss att förstå oss själva, kan den också hjälpa till att förklara svåra skeenden och ge oss inlevelseförmåga.

– Den ger mig också stor tillit till människor. När någon formulerar saker där jag kan tänka, ”oj vad konstigt, jag känner väl igen mig i det här, men det gör nog inte så många andra”. De böckerna kan ofta nå väldigt många läsare och det kan göra mig extremt upprymd, att vi delar så många konstigheter.

– Och det finns nästan ingen annan form än litteraturen som riktigt pekar på de här sakerna som många av oss inte kan formulera, men de flesta känner igen sig i. Den där tysta kunskapen om vad en människa kan vara.

Lycklig av välfunna formuleringar

Ett välfunnet ord, en intressant liknelse, en bortglömd anakronism, det är också saker som Marie Lundström kan bli upprymd och lycklig över.

Hon skrattar till när hon berättar om hur hon själv bär på många uttryck som återkommer i hennes vokabulär. När hon fyllde 50 fick hon till och med en plansch med de vanligaste. Som, ”den här har gjort sitt i underhållningsbranschen” när ett föremål gått sönder, ”nu går vi vidare i livet”, när en diskussion har fastnat, eller ”alltid något”, som hennes pappa brukade säga.

– Språk bär ju på historier. Mina barn är helt galna på mig, jag går runt med uttryck som jag vet att jag har ärvt. Att ärvta uttryck är lika viktigt för mig som att man ärver möbler och foton och så.

Men hur noga det än går att uttrycka betydelsen av litteraturen och vad den ger oss människor, menar Marie Lundström att den egentliga relationen till den inte går att ta på, inte kan fångas genom ord.

– Litteraturen ska hela tiden fylla en väldigt specifik uppgift. Varför det? Det är mycket annat här i livet som vi lever för som inte ställs till svars genom att den måste ha en uppgift. Visst tror jag att det är allt det här som sägs om att det ger oss ökad inlevelseförmåga, möjlighet att förstå andra kulturer och så vidare. Allt det där stämmer ju, men jag tror i alla fall inte att det är det som är kärnan. Det är något annat som är lite mer svärfångat.

Hon liknar det vid kärlek, eller andra värden i livet som vi inte riktigt kan förklara, men ändå behöver.

– Som känslan kring varför du älskar en viss person. Det går inte riktigt att fånga. Det tycker jag är viktigt att säga. ■

Noll27 på webben...

Du missar väl inte noll27 på webben!

Här hittar du artiklar som inte ryms i tidningen och här hittar du artiklar om aktuella biblioteksfrågor och konferensbevakning. Kort sagt: Här finns alla artiklar och alla utgivna nummer av noll27.

Bokcirklar på nätet

Bokcirklar.se är hemvisten för alla som vill bokcirkla men som hellre skriver än pratar. Målgruppen är stor, nämligen alla som kan och vill läsa böcker. Just nu är drygt 3 800 personer medlemmar på Bokcirklar.se.

– Vi vill att alla bokälskare ska cirkla kring böcker, alla kan starta en cirkel, säger Thérèse Röök, en av Litteraturbankens två representanter i redaktionsgruppen kring Bokcirklar.se. **Läs hela artikeln på noll27.se**

Konstnärliga möten mellan texter och platser

Den ideella föreningen Textival skapar nya former för litteratur som konstform. Verksamhet är bred med bland annat samtalsserier, bussbibliotek och vandringar med högläsning, och i föreningen möts människor med olika poetiska språk för att utmana och utforska mötet mellan texter och platser. Noll27 har mött Stina Nilss, grundare och arrangör i Textival.

– Det handlar om att konstnärligt undersöka till exempel

Böcker och barn är veckans höjdpunkt

Prick klockan tio står Anita Grönkvist Beyer utanför dörren till förskolan på Daniel Petterssons gata i stadsdelen Guldheden i Göteborg. Hon hinner aldrig knacka, barnen möter henne i dörren, glada och förväntansfulla inför veckans höjdpunkt: Sagoläsningen.

– Det är som en livsbejakande injektion. Att få vara med barn som lyssnar, som avbryter, ifrågasätter och samtidigt lär sig att ta hänsyn till varandra, säger Anita Grönkvist Beyer, ordförande i Allas barnbarn Göteborg, en del av en rikstäckande ideell organisation som vill främja språkutveckling och läsintresse bland barn i förskola och förskoleklass och samtidigt skapa tillfällen för generations- och kulturmöten.

Läs hela artikeln på noll27.se

Stina Nilss Foto: Elisabeth Ekström

storstadsnorm och heteronorm och tillgänglighetsnormer. Och att använda texten och platsen som lika aktörer i det ifrågasättandet, politiskt och konstnärligt.

Läs hela artikeln på noll27.se

Om jag hade ett bibliotek

Författaren och journalisten Johan Theorin gjorde succé med sin debutroman Skumtimmen som kom 2007. Sedan dess har han gett ut ett antal romaner där flera av dem utspelar sig på Öland. Här beskriver han sitt bibliotek som litet och överskådligt och konstaterar att bibliotek är som böckerna de innehåller. Antingen fastnar vi i dem eller också gör vi det inte.

Foto: Privat

Jag glömmer aldrig skylten: BIBLIOTEKSDEPÅ. Nuförtiden finns ju vita skyltar som pekar mot allt och alla längs vägarna, men när jag var liten på 70-talet var de sällsynta – och de riktigt mystiska skyltarna fanns knappt alls. Det är därför jag minns den vi körde förbi på väg till Stockholm så väl. BIBLIOTEKSDEPÅ. Den pekade rätt ut i skogen, men där syntes ingenting. Bara tät granskog.

- Biblioteksdepå, sa jag i baksätet. Vad är det?
- Ett lager för vadå?
- Allt möjligt ... I det här fallet måste det vara för gamla bibliotek.
- Ett lager för gamla bibliotek, vem driver det?
- Säpo kanske, sa pappa. Hemliga polisen.
- Varför har hemliga polisen ett lager av bibliotek?
- För att hålla koll så ingen stjälar dom, sa pappa. Okej, nu leker vi tysta leken!

Pappas fantasi hade manat fram spännande ting i skogen, men sedan tog den tydligen slut och Tysta leken var ett sätt att slippa fler frågor. Så jag satt tyst i baksätet och funderade över biblioteksdepån och hemliga polisen. Jag antog att den for runt och samlade ihop gamla bibliotek från hela landet. Eftersom inget annat än skog syntes till var allihop förmodligen nedgrävda i underjordiska kammare.

Jag visste att bibliotek som blev gamla byttes ut. I min hemstad Nora hade det först funnits ett gammalt trähusbibliotek i flera våningar, med knarrande golv och trånga gångar i dunkla salar. Nu var det plötsligt ersatt av ett bibliotek i ett nybyggt envåningshus, med breda salar och bra belysning. För mitt inre manade jag fram hur hela gamla stadsbiblioteket hade monterats ned, körts iväg och grävts ner mitt ute i skogen. Där låg det nu, sida vid sida med alla andra stängda bibliotek. Salar efter salar med hyllor fyllda av böcker.

Några år senare hittade jag novellen ”Biblioteket i Babel”

Fotnot: Statens biblioteksdepå ligger utanför Bålsta och är ett gigantiskt arkiv som förvarar dagstidningar och andra trycksaker från 1850 och framåt. Depån tar emot besökare och drivs förmodligen inte av hemliga polisen.)

av Jorge Luis Borges, argentinsk författare och bibliotekarie, och kände igen mina fantasier i hans inledning: ”Biblioteket består av ett obestämt antal hexagonalgallerier, med stora ventilationsbrunnar i mitten, vilka är omgivna av mycket låga balustrader. Från alla hexagoner kan man i all oändlighet se de lägre och övre våningarna. Galleriernas placering är invariabel. Tjugo hyllor, fem långa hyllor på varje sida, täcker alla sidor utom två. Hyllornas höjd överskrider knappast en ordinär bibliotekaries längd.” Novellen, översatt av Sun Axelsson, är bara åtta sidor men själv får jag svindel varje gång jag läser den.

Borges bibliotek är oändligt, visar det sig. Biblioteket är hela universum. Folk lever hela sina liv i biblioteket, de dör där och begravs genom att kastas ut i ett evigt fritt fall mellan biblioteksgallerierna. Borges bibliotek är så stort att folk slutar läsa, det finns så många liknande böcker där att det är hopplöst att skilja dem åt. Stämmer det verkligen, att stora bibliotek minskar besökarnas läslust? Eller vad påverkar den lusten? Att bibliotekarierna är tysta eller pratsamma? Att lokalerna är nya eller gamla?

Själv tror jag inte att storleken har någon betydelse – viktigast är bibliotekets innehåll. Bibliotek är som böckerna de innehåller, antingen fastnar vi i dem eller också gör vi det inte. Så här vill jag gärna att en bok ska vara: kort och snabbläst. Men det gäller precis när jag börjar läsa den. Om boken fångar mig vill jag att den aldrig tar slut. På samma sätt vill jag gärna att ett bibliotek är litet och överskådligt när jag kliver in i det. Ett bibliotek inne i en busskur, med en enda smal hylla? Bra, så länge den innehåller just den bok jag letar efter just då. Sedan, längre in, får det gärna förvandlas till en depå med alla världens bibliotek: långa salar och höga hyllor, i det oändliga. Alla böcker i hela universum kan finnas där, jag skulle vandra bland dem resten av livet och dö i frid.

JOHAN THEORIN

KULTUR I VÄST 405 44 GÖTEBORG

Psst...

Du är välkommen
att höra av dig till redaktionen
med tips, idéer och tankar:
redaktionen@noll27.se

Trevlig höst!

I NÄSTA NUMMER

Nr 4 av noll27 handlar om bibliotek
i Finland. Vi ses!